

Ks. Zdzisław JANIEC*

WSTAWIENNICTWO MARYI W ŚWIETLE EUCHOLOGII WYBRANYCH SAKRAMENTARZY

Treść: Wstęp: 1. Kolekty; 2. Modlitwy nad darami; 3. Prefacje; 4. Modlitwy po Komunii, Zakończenie, Streszczenie, Summary: The intercession of Mary in the light of euchology as seen in the selected sacramentaries.

Słowa kluczowe: wstawiennictwo, euchologia, sakramentarz.

Key words: intercession, euchology, sacramentary.

Wstęp

Zagadnienie wstawiennictwa Maryi jest przedmiotem nauczania i Tradycji Kościoła¹. Spotykamy się z tym problemem między innymi w refleksjach teologicznych starożytnego Kościoła, w których Maryja jest określana tytułami: Orędowniczki, Wspomożycielki, Pomocnicy i Pośredniczki².

* Jest prezbiterem diecezji sandomierskiej. Aktualnie wykłada liturgikę na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II i jest kierownikiem Katedry Liturgiki Pastoralnej KUL. Nadto prowadzi zajęcia dydaktyczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu. Tytuł profesora nauk teologicznych otrzymał postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2014 roku. Opublikował 26 książek, około 200 artykułów i wypromował 150 prac naukowych. Od 2010 roku jest postulatorem procesu beatyfikacyjnego sługi Bożego, ks. Wincentego Granata, byłego rektora KUL.

¹ Artykuł jest oparty o książkę: Z. Janiec, *Wstawiennictwo Maryi* (Studium liturgiczno-teologiczne na podstawie wybranych formularzy okresu zwykłego ze *Zbioru Mszy o Najświętszej Maryi Pannie*), Sandomierz 2010.

² *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety*.

Artykuł ma za zadanie prezentację wybranych tekstów traktujących o wstawiennictwie Maryi, zawartych w wybranych sakramentarzach, mianowicie: *Sacramentarium Gelasianum*³, *Sacramentarium Bergomense*⁴, *Le Sacramentaire Grégorien*⁵ oraz *Sacramentarium Veronese*⁶.

Modlitwy euchologiczne – na temat wstawiennictwa Maryi – zawarte w starożytnych źródłach liturgicznych będą przytoczone w łacińskim brzmieniu, jakie zawiera sakramentarz (zachowano archaiczny zapis łaciński). Każda modlitwa posiada oryginalny tytuł. Następnie zostanie przytoczona polska wersja modlitwy opatrzonej krótkim komentarzem dotyczącym maryjnych treści wstawienniczych.

Jak wybrzmiewa wstawiennictwo Maryi w modlitwach euchologicznych: kolektach, modlitwach nad darami, prefacjach i modlitwach po Komunii, zawartych w badanych sakramentarzach? By udzielić odpowiedzi na powyższe pytanie, artykuł ustrukturyzowano w cztery części, przyjmując za kryterium podziału modlitwy euchologiczne. Pierwsza część dotyczy kolekt, druga modlitw nad darami, trzecia prefacji, a czwarta modlitw po Komunii.

1. Kolekty

Item in uigilia Domini mane prima

*Deus, qui per beatæ Mariæ semper uirginis partum, sine humana concupiscentia percreatum, in filii tui membra uenientis paternis fecisti praeiudiciis non teneri: praesta, quesumus, ut huius creaturae nouitate suscepta uetustates antique contagii exuamur: per eundem dominum*⁷. – Boże, który przez narodziny z Najświętszej Maryi Dziewicy sprawiłeś, że poczęte bez ludzkiej pożądlivosti ciało Syna Twego przybyłego z woli ojcowskiej nie jest już zatrzymywane (w łonie) spraw, prosimy, abyśmy zostali uwolnieni od występków przez to narodzenie. – Zaznaczona jest rola Maryi w historii zbawienia.

Deklaracje, red. S. Jaworski, L. Krawczyk, Pallottinum, Poznań 1967, nr 62.

³ *Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae Ordinis Anni Circuli* (Cod. Vat. Reg. lat 316/ Paris Bibl. Nat. 7193, 41/56 – *Sacramentarium Gelasianum*), L.C. Mohlberg OSB, Casa Editrice Herder, Roma 1968.

⁴ *Sacramentarium Bergomense. Manoscritto del secolo IX della Biblioteca di S. Alessandro in Colonna in Bergamo*, „Edizioni Monumenta Bergomensia”, Fondazione Amministrazione Provinciale, Bergamo 1962.

⁵ *Le Sacramentaire Grégorien. Ses principales formes d'après les plus anciens manuscrits*, J. Deshusses, Éditions Universitaires Fribourg Suisse 1971.

⁶ *Sacramentarium Veronese* (Cod. Bibl. Capit. Veron. LXXXV [80]), Casa Editrice Herder, Roma 1966.

⁷ *Sacramentarium Gelasianum* (odtąd skrót SG), s. 8, nr 10.

Item in natale Domini in die

*Omnipotens sempiternus deus, qui hunc diem per incarnationem uerbi tui et per partum beatæ uirginis Mariæ consecrasti, da populis tuis in hanc caelebritate iustitiæ, ut et qui tua gratia sunt redempti tua adoptione sint filii: per dominum*⁸. – Wszchemogący wieczny Boże, który uświęciłeś ten dzień przez Wcielenie Słowa Swojego i przez narodziny z Najświętszej Dziewicy Maryi, daj ludom swoim podczas tej uroczystości, aby ci, którzy łaską swoją zostali odkupieni, stali się synami (Twoimi) przez Twoją adopcję. – Brak bezpośredniego nawiązania do wstawiennictwa Maryi. Określono Jej rolę w zbawieniu ludzi.

In adnunciacione sanctæ Mariæ matris Domini nostri Iesu Christi. VIII kalendas aprilis

*Exaudi nos, domine, sanctæ pater, omnipotens æternus deus, qui per beatæ Mariæ sacri uteri gratiæ obumbracionem uniuersum mundum inluminare dignatus es; maiestatem tuam supplices exoramus ut quod nostris meritis non ualemus obtinere, eius adipisci praesidiis mereamur: per*⁹. – Wysłuchaj nas, Panie, Ojczy Świety, Wszchemogący Boże, który raczyłeś oświecić cały świat przez tajemnicę świętego łona Najświętszej Maryi. Prosimy pokornie Twój majestat, abyśmy to, czego nie możemy osiągnąć naszymi zasługami, osiągnęli Jej pomocą. – Zaznaczona jest pomoc Matki Bożej.

In adnunciacione sanctæ Mariæ matris Domini nostri Iesu Christi. VIII kalendas aprilis

*Te quaesumus, domine, famulantes, praece humili auxilium implorantes, et beatæ semper uirginis Mariæ nos gaudia comitentur solemnibus, cuius praeconia ac meritis nostra deleantur cyrographa peccatorum, adque rubiginem scelerum molliciozum igne conpunctionis tui amore munerum incursum: per*¹⁰. – My, służący, pokornie Cię prosimy, Panie, niech radości Najświętszej Maryi zawsze Dziewicy towarzyszą nam w uroczystościach i na skutek Jej zasług nasze zapisy grzechów niech zostaną zniszczone. – Zaznaczona jest rola pomocy i wyrażona rzeczownikiem *meritis*.

In adsumptione sanctæ Mariæ. XVIII kalendas septembris

Deus, qui spe salutis æternæ beatæ Mariæ uirginitate fecunda humano generi praemia praestetisti, tribue, quaesumus, ut ipsam pro nobis apud te

⁸ SG, s. 9, nr 17.

⁹ SG, s. 135, nr 847.

¹⁰ SG, s. 135, nr 848.

*intercedere senciamus, per quam meruimus auctorem uitatae nostrae suscipere: per dominum*¹¹. – Boże, który płodnym dziewictwem Najświętszej Maryi dałeś rodzajowi ludzkiemu nagrodę w nadziei wiecznego zbawienia, prosimy Cię, spraw abyśmy odczuli, że wstawia się za nami u Ciebie. Ta, przez którą zasłużyliśmy otrzymać Stwórcę życia naszego. – Wstawiennictwo Maryi określone zostało w sposób bezpośredni.

In natiuitate sanctae Mariae. VI idus septembris

*Adiuuet nos, quaesumus, domine, sanctae Mariae gloriosa intercessio, cuius etiam / diem quo filix eius est inquotata nativitas meminimus: per*¹². – Prosimy (Cię) Panie, niech nas wspomaga chwalebne wstawiennictwo Najświętszej Maryi Panny, której dzień narodzenia wspominamy. – W tym tekście chwalebne wstawiennictwo Matki Bożej zostało bezpośrednio nazwane.

Missa de natale Domini

*Deus qui unigenitum tuum per uterum uirginis Mariae intactum. In hunc mundum manifestare dignatus es. Non desit famulis tuis. Pietatis tuae inuictissima salus. Per eundem*¹³. – Boże, który Jednorodzonego (Syna) swojego raczyłeś na tym świecie objawić poprzez nienaruszone łono Dziewicy Maryi, niech nie zabraknie sługom Twoim przemożnego ratunku Twojej miłości. – Określono rolę Maryi w objawieniu prawdy o Chrystusie.

Kal. ian. octava Domini

*Deus qui salutis aeternae beatae Mariae uirginitate fecunda. Humano generi praemia praestitisti. Tribue quaesumus ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus. Per quam meruimus auctorem uitae suscipere. Qui tecum uiuit et regnat*¹⁴. – Boże, który dałeś rodzajowi ludzkiemu jako nagrodę wieczne zbawienie przez płodne dziewictwo Najświętszej Maryi Panny spraw, prosimy, abyśmy odczuli, że wstawia się za nami Ta, przez którą zasłużyliśmy otrzymać Sprawcę życia. Który z Tobą żyje i króluje [...]. – W sposób bezpośredni wskazano wstawienniczą rolę Maryi.

Kal. apr. annuntatio scae Mariae

Omnipotens sempiterne deus. Qui coaeternum tibi filium. Hodie pro mundi salute. Secundum carnem. Spiritu sancto concipiendum. Angelico

¹¹ SG, s. 154, nr 993.

¹² SG, s. 157, nr 1016.

¹³ *Sacramentarium Bergomense* (odtąd skrót SB), s. 67, nr 133.

¹⁴ SB, s. 75, nr 181.

*mynerio beatae Mariae semper uirginis declarasti. Adesto propitius populo tuo. Vt ad eius natiuitatem. Pace concessa liberioribus animis occurramus. Per eundem. In unitate*¹⁵. – Wszechmogący wieczny Boże, który posłannictwem anielskim Najświętszej Maryi Panny zawsze Dziewicy dzisiaj ogłosiłeś, że odwieczny Twój Syn dla zbawienia świata zostanie mocą Ducha Świętego poczęty według Ciała, pomóż łaskawie ludowi swojemu, abyśmy obdarzeni pokojem, wyszli na spotkanie Jego narodzin z bardziej wolnymi od przeszkód duszami. – Określono rolę Maryi w przyjściu na świat Jezusa.

Aliae orationes de natale Domini

*Deus qui per beatae mariae uirginis partum sine humana concupiscentia procreatum in filii tui membra uenientis paternis fecisti praeiudiciis non teneri, praesta quaesumus ut huius creaturae nouitate suscepti, uetustatis antiquae contagiis exuamur. Per*¹⁶. – Boże, który przez narodzenie (Syna) Najświętszej Maryi Dziewicy, poczętego bez ludzkiej pożądliwości [...], daj, prosimy, abyśmy przyjąwszy Nowe Stworzenie, zostali uwolnieni od starożytnej zarazy. – Zaznaczona jest rola Najświętszej Dziewicy w objawieniu prawdy o Zbawicielu.

Aliae orationes de natale Domini

*Omnipotens sempiternae deus, qui hunc diem per incarnationem uerbi tui et partum beatae mariae uirginis consecrasti, da populis tuis in hac caelebritate consortium, ut qui tua gratia sunt redempti, tua sunt adoptione securi. Per*¹⁷. – Wszechmogący Wieczny Boże, który ten dzień uświęciłeś przez wcielenie Twojego Słowa i przez zrodzenie (Syna) Najświętszej Maryi Panny, daj ludom Twoim jedność (z Tobą), aby stali się adoptowanymi Twoimi ci, którzy Twoją łaską zostali odkupieni [...]. – Brak bezpośredniego nawiązania do wstawiennictwa Maryi, wspomniana została Jej rola w historii zbawienia.

Aliae orationes de natale Domini

*Da quaesumus domine populo tuo inuiolabilem fidei firmitatem, ut qui unigenitum tuum in tua tecum gloria sempiternum in ueritate nostri corporis natum de matre uirgine confitentur, et a praesentibus liberentur aduersis, et mansuris gaudiis inserantur. Per dominum nostrum*¹⁸. – Panie, prosimy, daj ludowi swojemu niezłomną wiarę, aby ci, którzy wyznają, że Twój

¹⁵ SB, s. 235, nr 886.

¹⁶ *Le Sacramentaire Grégorien I* (odtąd skrót SGr), s. 105, nr 56.

¹⁷ SGr I, s. 105, nr 58.

¹⁸ SGr I, s. 106, nr 61.

Jednorodzony odwieczny z Tobą w chwale urodził się w prawdziwym naszym ciele z Dziewicy Matki [...], abyśmy zostali uwolnieni od obecnych przeciwności. – Zaznaczona jest rola Maryi w narodzeniu Chrystusa.

Mense ianuario in octavas domini ad sanctam Mariam ad martyres

*Deus qui salutis aeternae beatae mariae uirginitate fecunda, humano generi praemia praestitisti, tribue quaesumus ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus, per quam meruimus auctorem uitae suscipere. Per dominum*¹⁹.

– Boże, który płodnym dziewictwem Najświętszej Maryi Panny dałeś rodzajowi ludzkiemu nagrodę zbawienia wiecznego, daj, prosimy, abyśmy odczuli, że Ona wstawia się za nami jako Ta, przez którą zasłużyliśmy otrzymać Stwórcę życia. – Wstawiennictwo Matki Bożej określone jest w sposób bezpośredni (*intercedere*).

Item ad missa ad sanctam Mariam maiorem

*Quaesumus domine deus noster, ut sacrosancta mysteria quae pro reparationis nostrae munimine contulisti, intercedente beata semper uirgine maria, et praesens nobis remedium esse facias et futurum. Per*²⁰. – Prosimy (Cię), Panie Boże nasz, żebyś święte tajemnice, które dałeś dla (obrony) odkupienia naszego, za wstawiennictwem Najświętszej Maryi zawsze Dziewicy uczynił dla nas lekarstwem na ten czas i na przyszłość. – Za pomocą imiesłowu *intercedente* zaznaczone zostało wstawiennictwo Maryi.

XVIII kalendas septembres id est XIII die mensis augusti uigilia adsumptio sanctae Mariae

*Deus qui uirginalem aulam beatae mariae in quam habitare eligere dignatus es, da quaesumus ut sua nos defensione munitos, iocundos faciat suae interesse festiuitati. Per*²¹. – Boże, który raczyłeś wybrać dziewicze łono Najświętszej Maryi na zamieszkanie daj, prosimy, aby uczyniła nas Ona radosnymi uczestnikami Jej święta, nas, utwierdzonych Jej pomocą. – Nie ma bezpośredniego nawiązania do wstawiennictwa Maryi.

XVIII kalendas septembres id est XIII die mensis augusti uigilia adsumptio sanctae Mariae

*Concede misericors deus fragilitati nostrae praesidium, ut qui sanctae dei genetricis requiem caelebramus, intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus. Per dominum*²². – Miłosierny Boże, daj pomoc

¹⁹ SGr I, s. 112, nr 82.

²⁰ SGr I, s. 124, nr 126.

²¹ SGr I, s. 262, nr 658.

²² SGr I, s. 262, nr 660.

naszej słabości, abyśmy czcąc święto Świętej Bożej Rodzicielki z pomocą Jej wstawiennictwa powstali z naszych nieprawości. – Nie zaznaczono wstawiennictwa Maryi w sposób bezpośredni.

Mense septembri VI idus septembres id est die VIII mensis septembris natiuitate sanctae Mariae

*Supplicationem seruorum tuorum deus miserator exaudi, ut qui in natiuitate dei genetricis et uirginis congregamur, eius intercessionibus conplacatus a te de instantibus periculis eruamur. Per dominum nostrum iesum christum*²³. – Wysłuchaj miłosierny Boże błagania sług Twoich, abyśmy zgromadzeni w święto Narodzenia Bożej Rodzicielki Dziewicy przez Jej wstawiennictwo zostali wyrwani przez Ciebie z naciskających na nas niebezpieczeństw. – Określone jest wstawiennictwo Maryi (*intercessionibus*).

Dominica I post natale Domini

*Deus qui salutis aeternae, beatae mariae uirginitate fecunda, humano generi praemia praestitisti, tribue quaesumus ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus, per quam meruimus auctorem uitae suscipere dominum nostrum. Qui tecum*²⁴. – Boże, który płodnym dziewictwem Najświętszej Maryi dałeś rodzajowi ludzkiemu nagrodę życia wiecznego, daj, prosimy, abyśmy odczuli, że wstawia się za nami Ta, przez którą zasłużyliśmy otrzymać Sprawcę życia. – W powyższym fragmencie odnajdujemy bezpośrednie nawiązanie do wstawiennictwa Maryi (*intercedere*).

Missa ad poscenda suffragia sanctorum

*Concede quaesumus omnipotens deus, ut intercessio nos sanctae dei genetricis mariae, sanctorumque omnium apostolorum martyrum et confessorum, et omnium electorum tuorum ubique letificet, ut dum eorum merita recolimus, patrocina sentiamus. Per*²⁵. – Wszechmogący Boże spraw, prosimy, aby radowało nas wstawiennictwo Maryi Świętej Bożej Rodzicielki, apostołów, męczenników i wyznawców oraz wszystkich świętych, i abyśmy odczuwali ich opiekę, skoro czcimy ich zasługi. – Za pomocą rzeczownika *intercessio* w sposób bezpośredni określone zostało wstawiennictwo Matki Bożej.

²³ SGr I, s. 268, nr 680.

²⁴ SGr I, s. 380, nr 1090.

²⁵ SGr I, s. 417, nr 1243.

2. Modlitwy nad darami

In natiuitate sanctae Mariae. VI idus septembris

*Suscipe, domine, quesumus, ho<s>tias placacionis et laudis, quas tibi offerimus pro natiuitate beatae et gloriosae semperquae uirginis dei genetricis Mariae, et sanctis eius intercessionibus cunctis nobis proficient ad salutem: per*²⁶. – Przyjmij, prosimy (Cię) Panie dary należnego uwielbienia, które Ci ofiarujemy za narodzenie Najświętszej i Chwalebnej zawsze Dziewicy Bożej Rodzicielki Maryi, niech święte Jej wstawiennictwa wszystkim nam pomagają w osiągnięciu zbawienia. – W powyższym fragmencie odnajdujemy bezpośrednie nawiązanie do wstawiennictwa Maryi.

Item ad s[an]c[ta]m Mariam

*Altari tuo domine superposita munera spiritus sanctus assumat qui beatae mariae uiscera sui splendoris ueritate repleuit. Per dominum nostrum in unitate*²⁷. – Boże, Duch Święty, który prawdą swojej łaski wypełnił łono Najświętszej Maryi, niech przyjmie dary złożone na Twoim ołtarzu [...]. – Brak bezpośredniego nawiązania do wstawiennictwa Maryi. Zaznaczona jest rola Matka Bożej w objawianiu prawdy o Zbawicielu.

VIII. Kal. April. Annunt. S[an]c[t]ae Mariae

*Oblationes nostras quaesumus domine propitiatus intende. Quas in honore beatae et gloriosae semperque uirginis dei genetricis Mariae annua solemnitate deferimus. Et coaeternus spiritus sanctus tuus qui illius uiscera splendore suae gratiae ueritatis repleuit. Nos ab omni facinore delictorum emundet benignus. Per dominum. In unitate*²⁸. – Prosimy, Panie, wejrzyj łaskawie na nasze ofiary, które w doroczną uroczystość przynieśliśmy, oddając cześć Najświętszej i Chwalebnej Bożej Rodzicielki Maryi zawsze Dziewicy, a Duch Święty, który Jej łono napełnił blaskiem prawdy swojej łaski, niech nas łaskawie oczyści od wszelkiego grzechu. – Nie odnajdujemy bezpośredniego nawiązania do wstawiennictwa Maryi, wspomniana jest rola Maryi w objawieniu prawdy o Chrystusie.

Eodem die assumption beatae Mariae

*Intercessio quaesumus domine beatae Mariae semper uirginis munera nostra commendet, nosque in eius ueneratione, tuae maiestati reddat acceptos. Per*²⁹. – Prosimy, Panie, niech wstawiennictwo Najświętszej Maryi

²⁶ *Sacramentarium Gelasianum* (odtąd skrót SG), s. 157, nr 1017.

²⁷ SB, s. 60, nr 84.

²⁸ SB, s. 235, nr 888.

²⁹ SB, s. 275, nr 1066.

zawsze Dziewicy poleci (Ci) nasze dary i nas, oddających Jej cześć, uczyni miłymi Twojemu majestatowi. – Wstawiennictwo Matki Bożej wskazane jest w sposób bezpośredni.

XVIII kalendas septembres id est XIII die mensis augusti uigilia adsumptio sanctae Mariae

*Magna est domine apud clementiam tuam dei genetricis oratio, quam idcirco de praesenti seculo transtulisti, ut pro peccatis nostris, apud te fiducialiter intercedat. Per*³⁰. – Wielka jest w Twojej łaskawości, Panie, modlitwa Bożej Rodzicielki, którą dlatego przeniosłeś z tego świata, aby wstawiała się z ufnością za nami grzesznymi. – Zaznaczone jest wstawiennictwo Maryi.

3. Prefacje

VIII kalendas iulias. Natale sancti Johannis baptistae

*Uere dignum: exhibentes sollemne ieiunium, quo[d] beati Iohannis baptistae natalicia praeuenimus. Cuius genitor et uerbi dei nuntium dubitans [nas]citurum uocis est priuatus officio, et eodem receipt nascente sermonem; quique angelo promittente dum non credit ommutuit, magnifici praekonis exhortu et loquens factus est et profeta: materque pariter sterilis aeuoque confecta non solum puerperio fecunda processit, sed etiam, quo beatae Mariae fructum sedula uoce | :benedictione: | susciperet, spiritu diuinitatis impleta est; /ipseque progenitus, utpote uiae caelestis adsertor, uiam domino monuit praeparari, seraque in | :suprema: | parentum aetate concretus et editus, procreandum nouissimis temporibus humani generis disseruit redemptorem: per*³¹. – Zaprawdę godne to jest [...], że uroczystym postem poprzedzamy narodziny Jana Chrzciciela. [...] również Matka niepłodna nie tylko stała się płodną Rodzicielką, ale także przyjęła szczerymi słowami Owoc Najświętszej Maryi, natchniona przez Ducha Świętego. – Nie ma bezpośredniego nawiązania do wstawiennictwa Maryi.

Item ad s[an]c[t]am Mariam

Aequum et salutare. Nos tibi domine deus omnipotens gratias agere. Et cum tuae inuocatione uirtutis Beatae Mariae uirginis festa celebrare. De cuius uentre fructus effloruit. Qui panis angelici munere nos repleuit. Quod eua uorauit in crimine. Maria restituit in salute. Distat opus serpentis. Et uirginis. Inde fusa sunt uenena discriminis. Hinc egressa mysteria saluatoris. Inde se praebuit temptantis iniquitas. Hinc redemptoris opitulata maiestas.

³⁰ SGr I, s. 262, nr 659.

³¹ *Sacramentarium Veronense* (odtąd skrót SV), s. 30, nr 234.

*Inde partus occubuit. Hinc conditor resurrexit. A quo humana natura non iam captiua. Sed libera restituitur. Quod Adam perdidit in parente. Chr[ist]o vecept auctore. Quem una tecum*³². – Zaprawdę godne to [...], abyśmy uroczyście obchodzili święta Najświętszej Maryi Dziewicy. Z Jej łona narodził się Owoc, który napełnił nas darem Anielskiego Chleba. To, co Ewa spożyła z Grzechem, Maryja oddała ze zbawieniem. Daleko są od siebie dzieło węża i dzieło (Maryi) Dziewicy, stamtąd wylały się trucizny śmierci, stąd tajemnice zbawienia. – Nie ma bezpośredniego nawiązania do wstawiennictwa Matki Bożej, zaznaczona została Jej rola w Boskim planie zbawienia.

VIII kalendas ianuaris id est XXV die mensis decembris natale Domini ad sanctam Mariam maiorem

*V[ere]d[ignum] et iustum est aequum et salutare. Quia per incarnati uerbi mysterium noua mentis nostrae oculis, lux tuae claritatis infulsit, ut dum uisibiliter deum cognoscimus, per hunc inuisibilium amore rapiamur, et ideo cum angelis et archangelis, cum thronis et dominationibus, cumque omni militia caelestis exercitus ymnum gloriae tuae canimus sine fine dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus. Communicantes et noctem sacratissimam caelebrantes, quo beatae mariae intemerata uirginitas huic mundo edidit saluatorem [...]*³³. – [...]. Zjednoczeni, czcimy najświętszą noc, podczas której nienaruszone Dziewictwo Najświętszej Maryi dało temu światu Zbawiciela [...]. – W sposób pośredni określono rolę Maryi w objawieniu prawdy o Zbawicielu.

Oratio in sabbato sancto nocte ad missam

*Communicantes et noctem sacratissimam caelebrantes, resurrectionis domini dei nostri iesu christi secundum carnem, sed et memoriam uenerantes, inprimis gloriosae semper uirginis mariae genetricis eiusdem dei et domini nostri iesu christi, sed et beatorum apostolorum*³⁴. – Zjednoczeni, czcąc najświętszą noc zmartwychwstania Pana naszego Jezusa Chrystusa według ciała i czcąc pamięć najpierw zawsze Dziewicy Maryi Rodzicielki tegoż Pana naszego Jezusa Chrystusa. – Brak bezpośredniego nawiązania do wstawiennictwa, zaznaczono rolę Maryi w objawieniu prawdy o Zbawicielu.

Oratio in dominica sancta ad missam

Communicantes et diem sacratissimum caelebrantes, resurrectionis domini dei nostri iesu christi secundum carnem, sed et memoriam uenerantes

³² SB, s. 60, nr 85.

³³ SGr I, s. 100, nr 38, 39.

³⁴ SGr I, s. 190, nr 380.

*in primis gloriosae semper uirginis mariae genetricis eiusdem dei et domini nostri iesu christi, sed et beatorum apostolorum*³⁵. – Zjednoczeni, czcząc najświętszy dzień zmartwychwstania Pana Boga naszego Jezusa Chrystusa według ciała i czcząc pamięć Chwalebnej zawsze Dziewicy Maryi Rodzicielki tegoż Pana naszego. – Zaznaczona jest rola Maryi – Rodzicielki Pana.

VIII kalendas aprilis in annuntiatione sanctae Mariae uirginis

*V[ere]dignum aeterne deus. Qui per beatae mariae uirginis partum ecclesiae tuae tribuisti celebrare mirabile mysterium, et inenerrabile sacramentum. In qua manet intacta castitas, pudor integer, firma constantia. Quae laetatur, quod uirgo concepit, quod caeli dominum castis portauit uisceribus, quod uirgo edidit partum. O admirandam diuinae dispensationis operationem, quae uirum non cognouit, et mater est, et post filium uirgo est. Duobus enim gauisa est muneribus, miratur quod uirgo peperit, laetatur quod redemptorem mundi edidit iesum christum dominum nostrum. Per quem maiestatem*³⁶. – Zaprawdę godne to [...]. Wieczny Boże, Ty przez urodzenie (Syna) z Najświętszej Maryi Dziewicy dałeś Kościołowi swojemu świętowanie cudownej tajemnicy. W niej jest nienaruszona czystość, pełna wstydlivość, silna stanowczość. Kościół raduje się, że poczęła Dziewica, że Pana z nieba nosiła w czystym łonie, że Dziewica urodziła. Jakże godne podziwu jest Boże działanie, że Ta, która męża nie poznała jest i matką i po urodzeniu Dziewicą [...]. – Określono rolę Matki Bożej w objawieniu świata Zbawiciela.

XVIII kalendas septembres assumptio sanctae Mariae

*V[ere]dignum aeterne deus. Et te in ueneratione sacrarum uirginum exultantibus animis laudare benedicere et praedicare, inter quas intemerata dei genetrix uirgo maria, cuius adsumptionis diem caelebramus, gloriosa effulsit. Quae et unigenitum tuum sancti spiritus obumbratione concepit, et uirginitatis gloria permanente huic mundo lumen aeternum effudit, iesum christum dominum nostrum. Per quem*³⁷. – Zaprawdę godne to [...]. Wieczny Boże [...], abyśmy wychwalali Cię radośnie czcząc święte dziewice, wśród których jaśniejnie nienaruszona Boża Rodzicielka Maryja Dziewica, której dzień wniebowzięcia świętujemy. Ona poczęła Jednorodzonego Syna Twojego w tajemnicy Ducha Świętego, pozostając w chwale dziewictwa dała temu światu światłość odwieczną Jezusa. – Zaznaczono rolę Matki Bożej w zbawieniu świata.

³⁵ SGr I, s. 192, nr 386.

³⁶ SGr I, s. 526, nr 1598.

³⁷ SGr I, s. 544, nr 1652.

In natale unius uirginis

V[ere]dignum aeterne deus per christum dominum nostrum. Quem beata uirgo partier et martyr ill. et diligendo timuit, et timendo dilexit. Illique coniuncta est moriendo, cui se consecrauerat caste uiuendo. Et pro eo temporalem studuit substinere poenam, ut ab eo perciperet gloriam sempiternam. Quae dum duplicem uult sumere palmam in sacri certaminis agone, et de corporis integritate, et de fidei puritate, laboriosius duxit longa antiqui hostis sustinere temptamenta, quam uitam praesentem cito amittere per tormenta. Quoniam cum in martyrio proponantur ea quae terreant, in carnis uero delectamentis ea quae mulceant, molestius sustinetur hostis occultus, quam superetur infestus. Cum ergo in utroque tui sit muneris quod uicit, quia nihil ualet humana fragilitas, nisi tua hanc adimiet pietas, pro nobis quaesumus tuam pietatem exoret, quae a te accepit ut uinceret. Et quae unigeniti tui intrare meruit thalamum. intercessione sua inter mundi huius aduersa nobis praestet auxilium. Per quem³⁸. – Zaprawdę godne to i sprawiedliwe [...]. Najświętsza (Maryja) Panna jako świadek uległa lękowi w miłowaniu i umiłowiała go w bojaźni. Z Nim łączyła się w śmierci, poświęciła się Mu życiem w czystości. Za Niego starała się ponieść ziemską karę, aby od Niego otrzymać wieczną chwałę [...]. Ta, która zasłużyła na wejście do przybytku Twojego Syna Jednorodzonego niech swoim wstawiennictwem udziela nam pomocy wśród przeciwności tego świata. – Określono rolę Maryi w Boskim planie zbawienia.

Benedictio in festiuitate sanctae Mariae

Deus qui per beatae mariae uirginis partum, genus humanum dignatus est redimere, sua uos dignetur benedictione locupletare. Amen. Eiusque semper et ubique patrocina sentiatis, ex cuius intemerato utero, auctorem uitae suscipere meruistis. Amen. Et qui ad eius celebrandam festiuitatem hodierna die deuotis mentibus conuenistis, spiritalium gaudiorum et aeternorum praemiorum uobiscum munera reportetis. Amen. Quod ipse praestare dignetur qui cum patre³⁹. – Bóg, który przez Narodzonego z Najświętszej Maryi Panny raczył odkupić rodzaj ludzki, niech raczy ubogacić nas swoim błogosławieństwem. Obyście zawsze i wszędzie doznawali opieki Tej, z której nienaruszonego łona zasłużyliście otrzymać Twórcę życia. Obyście zgromadzeni dziś dla obchodzenia Jej święta otrzymali dary duchowej radości i osiągnęli wieczną nagrodę. – W sposób bezpośredni mowa jest o opiece Maryi.

³⁸ SGr I, s. 566-567, nr 1717.

³⁹ SGr I, s. 589, nr 1766.

4. Modlitwy po Komunii

In adsumptione sanctae Mariae. XVIII kalendas septembris

Caelesti munere satiati «quae» sumus/, omnipotens duces, tua <nos> protectione custodi ut castimoniae pacem mentibus nostris atque corporibus intercedente sancta Maria propiciatus indulget, et ueniente sponso filio tuo unigenito accensis lampadibus eius digni praestulemur occursum: per⁴⁰.

– Nasyceni darem z nieba prosimy Cię, Wszechmogący Boże, strzeż nas swoją opieką i daj łaskawie pokój (pochodzący) z czystości naszej duszy i ciała za wstawiennictwem Najświętszej Maryi (Panny). – Wstawiennicza rola Maryi została określona w sposób bezpośredni.

In natiuitate sanctae Mariae. VI idus septembris

Adesto, quaesumus, domine, fidelibus tuis, ut quae sumpserunt fideliter et mente sibi et corpore beatae Mariae intercessione custodiat: per⁴¹. – Prosimy (Cię) Panie, pomóż wiernym swoim, aby to, co przyjęli z wiarą, ciałem i duszą zachowali za wstawiennictwem Najświętszej Maryi Panny. – Jest bezpośrednio nawiązanie do wstawiennictwa Matki Bożej.

In natiuitate sanctae Mariae. VI idus septembris

Sumptis, domine, sacramentis intercedente beata et gloriosa semperquae uirgine dei genetrice Maria ad redemptionis aeternae, quaesumus, proficiamus augmentum: per⁴². – Prosimy (Cię) Panie, abyśmy przez przyjęcie świętych sakramentów zbliżyli się do zbawienia za wstawiennictwem Najświętszej i Chwalebnej zawsze Dziewicy Maryi Bożej Rodzicielki. – Wstawiennictwo Maryi zostało nazwane bezpośrednio.

Item ad s[an]c[t]am Mariam

Adesto nobis omnipotens deus ut quae fideliter sumpsimus mente et corpore. Beatae Mariae piae matris et perpetuae uirginis intercessione custodiamus. Per⁴³. – Wspomagaj nas, Wszechmogący Boże, abyśmy za wstawiennictwem Najświętszej Maryi Matki zawsze Dziewicy zachowali to, co z wiarą przyjęliśmy ciałem i duszą. – Odnajdujemy bezpośrednio nawiązanie do wstawienniczej roli Maryi.

⁴⁰ SG, s. 154, nr 996.

⁴¹ SG, nr 157, nr 1018.

⁴² SG, s. 157, nr 1019.

⁴³ SB, s. 60, nr 86.

Zakończenie

1. W badanych sakramentarzach w przeważającej większości zaznaczone jest wstawiennictwo Maryi. Starożytne księgi ukazują Jej wstawienniczą rolę w różnych okresach roku liturgicznego. Orędownictwo Maryi ma tutaj bezpośredni wymiar. Jest ono wyrażone osobową formą czasownika *intercedo*, lub przy pomocy imiesłowu *intercedente* ze składni ablativus absolutus, albo też przy pomocy rzeczownika *intercessio*.

2. W sakramentarzach jest mocno podkreślone wstawiennictwo Maryi w objawieniu prawdy o Zbawicielu, a zwłaszcza o Jego narodzeniu. Stwierdza się w nich pośrednią rolę Maryi w Boskim planie i wstawienictwo w zbawianiu ludzi. W tekstach widoczna jest Jej rola jako Orędowniczki i Pomocniczki. Matka Boża świadczy tę pomoc, która wyrażona jest najczęściej następującymi słowami:

- *praesidium* – pomoc,
- *meritum* – zasługa,
- *munitus* – umocniony.

3. Zauważa się, iż sakramentarze, służyły przez wieki Kościołowi do redagowania ksiąg liturgicznych, a zwłaszcza do kreowania formularzy mszalnych poświęconych Maryi. Wnikliwe badania formularzy maryjnych pokazują, iż ich autorzy czerpali z sakramentarzy cenne maryjne myśli w wymiarze wstawienniczym⁴⁴.

Streszczenie

Artykuł prezentuje teksty traktujące o wstawiennictwie Maryi zawarte w wybranych sakramentarzach: *Sacramentarium Gelasianum*, *Sacramentarium Bergomense*, *Le sacramentaire Grégorien* oraz *Sacramentarium Veronese*. Zadaniem artykułu jest analiza modlitw euchologijnych (kolekt, modlitw nad darami, prefacji i modlitw po Komunii), zamieszczonych w starożytnych księgach liturgicznych, w celu ukazania w nich wstawienictwa Maryi.

Przedstawione w artykule wyniki badań wykazały, iż w ogromnej większości sakramentarze traktują o wstawiennictwie Maryi. Ta wstawiennicza rola jest widoczna w różnych okresach roku liturgicznego i dotyczy najczęściej udziału Maryi w Boskim planie zbawienia. Nadto analiza prezentowanych tekstów ujawniła, iż sakramentarze te w historii Kościoła służyły jako materiał do redagowania ksiąg liturgicznych poświęconych Maryi.

⁴⁴ Szczególnie jest to widoczne w formularzach okresu zwykłego, w trzeciej sekcji poświęconej miłosiernemu wstawiennictwu Maryi, zob. *Congregatio pro cultu divino, Collectio Missarum de Beata Maria Virgine*, Libreria Editrice Vaticana 1987.

Summary

The intercession of Mary in the light of euchology as seen in the selected sacramentaries

The article presents texts dealing with the intercession of Mary contained in the selected sacramentaries: Sacramentarium Gelasianum, Sacramentarium Bergomense, Le sacramentaire Grégorien and Sacramentarium Veronese. The purpose of this article is to analyse euchological texts (opening prayers, prayers over the offerings, prefaces and prayers after Communion), contained in ancient liturgical books, in order to show in them the intercession of Mary.

The results of research presented in the article revealed that the vast majority of sacramentaries treat of the intercession of Mary. This intercessory role is evident in different seasons of the liturgical year, and usually concerns Mary's participation in the divine plan of salvation. Besides, the analysis of the presented texts has revealed that sacramentaries in the history of the Church used to serve as a material for composing liturgical books devoted to Mary.